

TEMA BROJA: LOCIRATI, UHAPSITI, PREDATI

ULOGA SLUŽBI U „PROBLEMU MLADIĆ“

AKCIONI PLAN ILI SOLI NA REP

Miloš Vasić *Novinar nedeljnika „Vreme“*

Službe su imale svoj dnevni red (agenda) u slučaju lica Mladić Ratka, drugačiji od dnevnog reda političara koji su se smenjivali na vlasti u Beogradu

Jedna alegorija za početak: dođe čovek u restoran i kaže konobaru: "Vidim da imate na jelovniku specijalitet Ratko Mladić; ja bih to, ali sveže". Konobar kaže. "Naravno, gospodine, dobijete čim se spremi, a u međuvremenu možda nađemo i hladno predjelo Goran Hadžić na pihtije, aspik; ili biste možda piroške Rođa Đorđević dok se ovo sprema?". "Oba, molim", kaže gost. "Odmah", kaže konobar i ode. Posle nekog vremena, gost pita šta bi sa naručenim i obećanim; konobar objasni da hladnih predjela, na žalost, još nema, ali zato ponudi papir sa receptom za glavno jelo, da gospodin vidi sviđa li mu se. Gladni gost kaže da mu se sviđa, a konobar ode. Posle nekog vremena konobar se vraća i kaže da su morali da otpuste glavnog kuvara, jer ne ume da spremi glavno jelo po receptu koji je gost odabrao. "Ali imamo novog kuvara i spremićemo vam glavno jelo na dalmatinski način, sećate se onoga – Gotovina na brudet?". Gost kaže: "Dobro, samo požurite ako boga znate, vreme ističe". Onda se konobar vrati i kaže: "Sve je spremno, još samo da ulovimo Mladića, već smo spremili soli za na rep, ne brinite". Gost pobesni i krene u Brisel gladan, a konobar viče za njim: "Gospodine, svega ima: i ruzmarina i lovora i belog luka i tartufa ako izvolite, sad će, samo što nije, eno se nabavljači rastrčali, svako nosi po šaku soli za na rep, samo da ga spaze! Evo smo safatali nekolicinu koji su ga gojili i pazili do pre četiri godine, serviraćemo njih kao hladno predjelo, čekajte, molimo vas!". "Pojedite ih sami", odvraća preko ramena besni i gladni gost, uz još neke komentare koji nisu za štampu.

E, sad ozbiljno (mada je gornja alegorija verovatno nešto mnogo smislenije od ovoga što sledi, pošto je cela priča već postala običan cirkus): prva činjenica glasi da je Ratko Mladić od samog početka 1992. bio sistematski izvikan za "nacionalnog heroja", "branioca Srpstva" i "ognjišta" i da je ta vrsta propagande ostala dominantna do dana današnjeg. Mladićevih hagiografa i propagandista je legija; Mladićev stvarni značaj i uloga kao vojnika jedva da se usudio da preispituje bilo ko. Ratko Mladić je, dakle, pre svega politička činjenica i kao takav još jedan od veštački proizvedenih propagandnih stubova Miloševićeve fikcije Srpstva Vaskolikog. Ta je fikcija svečano propala i epohalno bankrotirala prvo 1995, pa 1999. i na kraju 2000. godine, ali je Ratko Mladić sačuvan kao važan sastavni deo sve manje ostavinske mase. Ratko Mladić je, osim toga, psihološki značajna činjenica i oslonac novokomponovane nacionalne mitologije. On je postao simbol, mitološka činjenica oslobođena svake veze sa stvarnošću, lik iz narodne pesme. Uzgred, sam Ratko Mladić uspešno se prilagođavao takvom razvoju sopstvenog imidža: počeo je svoje vojevanje kao nabusita oficirčina koja gazi tablu mesne kancelarije u Kijevu kod Knina u leto 1991. i dernja se okolo; nastavio ga je kao još nabusitiji vojskovođa bosanskih Srba, snabdeven ljudima, tehnikom, naoružanjem, parama i logistikom nesrazmerno većima od protivničkih, ali zato upadljivo nesvestan osnovnih političkih parametara rata. Svađao se sa Karadžićem i ostalima oko para za svoje vojnike; durio se na Miloševića; grdio je Arkana; ali nikada nije preduzeo ništa ozbiljno protiv bilo kog od njih. Nikada nije upitao zašto njegova vojska ratuje i koji strateški cilj treba da postigne – i zašto. Na kraju je u leto 1995. gubio dragoceno taktičko vreme i resurse po Srebrenici i Žepi, umesto da je čuvao sopstvene bokove u Zapadnoj Bosni koja je polako, šaptom, padala u ruke Hrvatske vojske i Armije BiH. Mladiću je tada bilo važnije da istrebi ono malo srebreničke sirotinje, nego da sačuva Zapadnu Bosnu i Republiku Srpsku Krajinu. To se zaboravilo u srpskoj javnosti, valjda zato što je ta ista javnost bila impresionirana produktivnošću Mladićevih trupa u ubijanju nenaoružanih civila. Ta ista javnost impresionirana je i danas, inače Mladić ne bi ostao nacionalni heroj. Ima li nekoga – čak u sadašnjoj vlasti koja pravi Akcione planove za hapšenje Mladića čim mu stavi soli na rep – ima li, dakle, danas u ovoj Srbiji nekoga ko će jasno i glasno reći da je Ratko Mladić nabusita i nesposobna oficirčina i ratni zločinac, kriv nama ovde više nego onima tamo, u Hagu? Nama je kriv jer nam je okaljao obraz u Bosni od početka, jer nas je lagao da brani Srbe, jer je pustio svoje saveznike niz vodu čim je đavo odneo šalu. Mladić metka nije opalio u zaštitu krajinskih Srba ni tokom operacije "Bljesak", maja 1995, niti tokom operacije "Oluja", avgusta 1995. Ne, nije, jer su krajinske Srbe izdali Milošević, Jović, Karadžić, Krajišnik i Mladić još mnogo ranije i o tome postoje dokumenta i živi svedoci. Umeo je Mladić da saraduje na terenu sa Hrvatskom vojskom i da od nje dobija municiju i gorivo – sve "braneći Srpstvo"; umeo je da preti zauzimanjem Beča i bombardovanjem Firence i Londona; umeo je da vezuje nenaoružane posmatračke UN za bandere; umeo je da naređuje ili dopušta ubijanje nenaoružanih civila; jedino nije umeo da pomogne Srbima u nevolji, štogod ko mislio o toj slaboumnoj Martićevoj i Babićevoj avanturi u koju ih je, uostalom, uterao Sloba Milošević svojim sablažnjivim obećanjima.

To je bio kraći istorijski uvod u lik i delo, sažet na bitnije delove; ima i više, ako koga zanima...

'Ajde sada da vidimo i taj Akcioni plan i na čemu se on zasniva, osim onog recepta pomenutog u uvodu. Kao, sada ćemo (mi ćemo, svi ćemo) da "ispunimo obaveze" u "dvosmernoj saradnji" (čuj "dvosmernoj"!)) sa Haškim tribunalom. Onda se horski tvrdi kako "Mladić nije u Srbiji i Crnoj Gori" (dok smo još bili kao zajedno). Da bi se logički moglo tvrditi da neko negde "nije", mora se znati gde je taj "neko", jer taj "neko" može isto tako biti odsutan i iz bratske Gvatemale, kao iz prijateljske Severne Koreje. Kad je đavo odneo šalu, ispalo je da je "neko" bio tu i pod našom službenom zaštitom sve do 2002. godine (ima i slika). E, sad "neko" opet više nije u Srbiji, a gde je – ne znamo, mada znamo da u Srbiji nije. Kako znamo? Eto, javlja nam se. A kako nam se "javlja"? Kažu nam Službe.

E, tu smo. Kažu nam Službe...

Šta su Službe govorile Slobi 1995, kada je Ratko Mladić optužen za srebrenički masakr? Paradoksalno, ali verovatno su govorile istinu. Ovaj autor sigurno nije poštovalac lika i dela Jovice Stanišića, mada uvažava njegovu lukavost i druge resurse potrebne za Načelnika. Jovici Ratko Mladić nije bio nikakav problem – osim kao potencijalni svedok protiv Miloševića i njegovih agenata – uključujući i istog Jovicu. Šta je i kako je Mladić bio svršio u vezi sa puštanjem onih francuskih pilota u jesen 1995. ima na drugom mestu, u knjizi koja bi trebalo uskoro i ovde da izađe ("Naši dragi ratni zločinci" od Žaka Masea). U najširoj mogućoj slici, Mladić je Službama (civilnoj RDB/BIA i vojnoj) bio važan kao čovek koji čuti i ne govori, pogotovo ne o izvesnim neprijatnim okolnostima, kako da vam kažem... Još je važniji bio neformalnoj strukturi Slobine glavne političke moći (Milošević je sve svršavao neformalno!) koja je dan-danas živa i živahna. Ako taj poludi i propeva, pa makar i u nekom Hagu – eto nama nepravilike! Službe su, dakle, imale svoj dnevni red (agenda) u slučaju lica Mladić Ratka, dnevni red drugačiji od dnevnog reda političara koji su se smenjivali na vlasti u Beogradu. Ti isti političari, do dana današnjeg su impresionirani Miloševićem: ako je on uspeo na nacionalizmu, možemo i mi (ali on je propao, a nije uspeo; nego to oni još nisu razumeli), dakle ti isti političari i dalje misle, to jest mislili su, od pokojnog Đinđića do Koštunice i Tadića, da je Ratko Mladić strašno važan za njih i Srpstvo koje za njih treba da glasa. Svi impresionirani Mladićem i njegovim strašnim obezbeđenjima, a zapravo ne baš sasvim sigurni u to ko je Mladić u stvari i zašto je važan. Nije da ih je mnogo zanimalo, očigledno, jer bi inače shvatili očigledno. Setimo se samo kako je hrvatska neoustaška hercegovačka kamarila skupljala desetine hiljada demonstranata na splitskoj rivi za Mirka Norca, pa je podvila rep kad je Norac popio dvanaest godina zatvora i - nikom ništa. Danas Mladićeva medijska logistika podseća na taj cirkus kao na nešto čemu se treba diviti, ali to je stara priča: svi ratni zločinci i sve njihove grupe za podršku su na istoj strani, saveznici; zato se tako lepo slažu u Sheveningenu, gde im je i mesto.

Nego da se vratimo na Službe. Poslednji zaista pouzdani trag Ratka Mladića, barem prema saznanjima ovog autora, datira iz leta 2003. Tada je dvoje agenata BIA diskretno nadziralo kretanje Darka Mladića (sina), koji je provodio leto u jednom planinskom turističkom mestu u Zapadnoj Srbiji. U jednom trenutku Darko je, po izveštaju kasnije prosleđenom, imao zdravstvenih problema; telohranitelji su ga ukrcali u auto i krenuli ne ka najbližem gradu sa bolnicom, već u suprotnom smeru, u divlje planine. Agenti BIA pratili su ih dok su mogli i u prvom izviđanju terena, u gustoj šumi, shvatili da je lokalitet gde je momak odveden ozbiljno obezbeđen dobro naoružanim ljudima sa radio-vezom. Iz taktički nepovoljne situacije (radio-vezu nisu smeli da upotrebe, a mobilni telefoni bili su im van dometa) agenti BIA jedva su se izvukli na način dostojan avanturističkog filma. Odmah su podneli izveštaj, ali bilo je kasno: kasnije provere terena pokazale su da je tu bilo više ljudi, ali i da su nestali. Darku Mladiću, srećom, nije bilo ništa, a slučaj je zaveden kao potencijalni trag ka Ratku Mladiću. Kažu da je reč bila o jednom zabačenom crkvenom objektu. Reč je takođe o široj oblasti tromeđe Srbije, BiH i Crne Gore, teškom terenu za koji se zna da ga je Mladić često posećivao. Ali, to je bilo 2003.

Treba se vratiti malo unazad: videli smo zašto je nevladina organizacija Državna bezbednost imala racionalni politički interes da se Mladić ne nađe u Hagu. Kakav je svadljiv i nabusit, taj bi svašta mogao da ispriča; nije voleo ni Karadžića, ni Miloševića, ni Biljanu Plavšić (sve sami kompromiseri i izdajnici Srpstva, ukoliko); Dejton je smatrao izdajom više nego porazom, pošto je za poraz koji je do Dejtona doveo bio kriv on sam. S druge strane, znao je mnogo toga o tome kako se sve to odvijalo i kakva je čija uloga bila u zajedničkom muljanju i poslovima: gde je tu Sloba, gde Tuđman, gde Karadžić, a gde JNA i kasnije Vojska Jugoslavije.

Uprava bezbednosti JNA, kasnije VJ, imala je mnogo svojih interesa u životu i karijeri Ratka Mladića: tri veoma sposobna oficira bezbednosti našla su se u najbližem Mladićevom okruženju odmah; teško da je to bilo slučajno. Tada kapetan Dragomir Pećanac bio je komandir vojne policije Kninskog korpusa kada je Mladić bio komandant; puk. Ljubiša Beara bio je oficir bezbednosti na hercegovačkom ratištu 1991; puk. Zdravko Tolimir takođe je služio u Hrvatskoj u početku rata. Svu trojicu je gen. Aleksandar Vasiljević, do 1992. načelnik Uprave bezbednosti JNA, opisao kao "najbolje oficire"; bilo mu je žao što je pristao da ih ustupi Milanu Martiću, odakle su otišli Karadžiću i Mladiću, kada je Vasiljević već bio sklonjen i pritvoren 1992. u maju. Vojna bezbednost bila je poznata kao ozbiljna i profesionalna služba koja nije sklona da stvari "prepušta stihiji", kako su govorili drugovi komunisti. Tako je bilo do 1992, da bi se posle spalo na tužnog Acu Tomića, ali o njemu kasnije. Voleli oni to ili ne, Ratko Mladić bio je njihov; "dužili" su ga

neizbežno. Gen. Aca Dimitrijević mogao bi mnogo o tome, kad bi hteo: ipak je on sedeo od 1993. do 1999. na mestu načelnika. Video je sve: od početnih uspeha Mladićevih, pa preko kriza i svađa sa Karadžićem i Miloševićem, uzimanja talaca iz UN (čime se, doduše, bavio Jovica Stanišić, a ne on), pa do Srebrenice, "Oluje" i Dejtona.

Istini za volju, ni vojnoj Službi nije sve to vreme bilo lako: em je Ratko Mladić uzleteo na vlastiti pogon i bio sve samostaliji faktor na terenu; em je Milošević sistematski držao i Vojsku i njenu Službu van ravnoteže, zbunjenu, dezorijentisanu i u stalnom strahu od ponavljanih kadrovskih čistki. Na kraju, posle Dejtona, jedino što su obe Službe, civilna i vojna, mogle da urade sa Mladićem bila je umerena kontrola moguće štete od njega; teško kontrola nad njim. Naime, Ratko Mladić i Radovan Karadžić (pored ostalih) uspeli su u međuvremenu da razviju ozbiljne strukture medijske podrške i podzemne logistike među svojim pristalicama i ekstremnim nacionalistima koji su Dejtonski sporazum smatrali za izdaju. Stekli su – i imaju do dana današnjeg – svoje hagiografe, propagandiste, medije, pisace grafita i lepitelje plakata; svoje akademike, pjesnike i slikare; imaju podršku Srpske pravoslavne crkve, ekstremno-desnih organizacija koje se njuškaju sa Službama; svoje političke stranke. Imaju i po svim tim linijama organizovane i finansirane jatake. Odakle pare? To je barem lako: od ratnog plena, od vaskolikog šverca, od ratnih profita i od reketiranja ratnih profitera i kompromitovanih novih bogataša, naročito onih kojima je stalo do "patriotske" legitimacije.

Treba odati priznanje spretnosti sa kojom je Mladićeva logistička i zaštitna struktura delovala. U javnost, medijsku, ali i podzemnu, mnogo važniju, sistematski su puštane dezinformacije o beguncu: te ovde, ta tamo je, čime je potraga za njim rastezana na tanko, pošto ima ograničene resurse. Stalno se provlačila priča da je oko Mladića "50 teško naoružanih i odanih ljudi, spremnih da poginu" i prateće hajdučke legende. Posle je ispalo da je Mladić pametno hodao po Beogradu praktično sam, jer se 50 ljudi mnogo primećuje. U tolikom gradu sam čovek, malo prerušen (deset kila manje, naočare i brkovi su dovoljni), sa nekim uverljivim papirima (nikakav problem) i dovoljno para može da živi godinama neprimećen – ako se ne ističe i ako vodi računa da ne stupa u vezu sa sumnjivim licima; pogotovo ako se ne koristi telefonima. Tako se general mirno prometao po Beogradu, dok su ga nesrećnici tražili po brdima i planinama, sve Boga moleći da ga ne nađu. Do dana današnjeg potera je u zakašnjenju od bar godinu dana, a trag je davno hladan.

Sve to, međutim, ne bi bilo tako uspešno i glatko da u srpskom društvu i dalje ne prevladuje sistem vrednosti u kome se Mladić, Karadžić i ostali haški optuženici i ratni i obični zločinci (zaključno sa ubicama premijera Đinđića) smatraju za nacionalne heroje, rodoljube i "srpske vitezove". U tom kontekstu i pod stalnim političkim, propagandnim i kolegijalnim pritiskom, teško je očekivati od pripadnika policije i službi bezbednosti da do kraja i beskompromisno traže, nađu i uhapsu Ratka Mladića i ostale begunce od pravde. Taj sistem vrednosti uvukao se unutra, u cele strukture, po dubini. Dominantna ideologija vladajuće koalicije – mešavina straha od nacionalista i autentičnih simpatija za Ratka Mladića i ostale – veoma je vidljiva i jasno pritiska i javnost i državne službenike. Ova država još nije uspela da neutrališe i udalji iz svoje službe čak ni pripadnike bivše JSO i očigledno kompromitovane ljude Državne bezbednosti i policije, a kamoli oficire i druge. Neko će reći da bi to zahtevalo političku čistku, "diferencijaciju" po liniji podrške Ratku Mladiću; na žalost, to je istina, jer je Ratko Mladić političko pitanje konačnog raskida sa Miloševićevom samoubilačkom politikom. Službe su deo društva i to njegov organski sastavni deo: bez podrške društva i bez jasno i beskompromisno promenjenog sistema vrednosti, Službe se neće pretrgnuti loveći Mladića, Karadžića, Hadžića i ostale koji nedostaju. Štaviše, u sadašnjoj političkoj atmosferi prepodobnog "umerenog nacionalizma", opšte kuknjave nad Kosovom i pratećih manifestacija, teško da će bilo ko mrdnuti prstom, a kamo li stvarno se potruditi da nađe i uhvati bilo kog od haških optuženika. Na delu je prećutni sporazum sa ovom vladom i njenim saveznicima i svi vrlo dobro čuju neizrečenu poruku.